Katedra informatiky Přírodovědecká fakulta Univerzita Palackého v Olomouci

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Editor Petriho Sítí

2019

Vedoucí práce: Mgr. Petr Osička, Ph.D.

Roman Wehmhöner

Studijní obor: Aplikovaná informatika, prezenční forma

Bibliografické údaje

Autor: Roman Wehmhöner

Název práce: Editor Petriho Sítí

Typ práce: bakalářská práce

Pracoviště: Katedra informatiky, Přírodovědecká fakulta, Univerzita

Palackého v Olomouci

Rok obhajoby: 2019

Studijní obor: Aplikovaná informatika, prezenční forma

Vedoucí práce: Mgr. Petr Osička, Ph.D.

Počet stran: 21

Přílohy: 1 CD/DVD

Jazyk práce: český

Bibliograpic info

Author: Roman Wehmhöner

Title: Petri Nets Editor

Thesis type: bachelor thesis

Department: Department of Computer Science, Faculty of Science, Pa-

lacký University Olomouc

Year of defense: 2019

Study field: Applied Computer Science, full-time form

Supervisor: Mgr. Petr Osička, Ph.D.

Page count: 21

Supplements: 1 CD/DVD

Thesis language: Czech

Anotace

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit editor petriho sítí umožňující jednoduché a pohodlné ovládání. Editor také obsahuje základní nástroje pro analýzu petriho sítí.

Synopsis

Klíčová slova: styl textu; závěrečná práce; dokumentace; ukázkový text

 $\mathbf{Keywords:}$ text style; the sis; documentation; sample text

Děkuji, děkuji.	
Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně příloh vyp	
statně a za použití pouze zdrojů citovaných v textu práce a uvede literatury.	ených v seznamu
datum odevzdání práce	podpis autora

Obsah

1	Pet	riho sítě	8			
	1.1	Základní definice	8			
	1.2	Vizuální zobrazení sítě	9			
	1.3	Zkrácený zápis ohodnocení sítě	10			
	1.4	Využití Petriho sítí	10			
	1.5	Graf dosažitelnosti	11			
		1.5.1 Definice	11			
		1.5.2 Vlastnosti odvoditelné z Grafu dosažitelnosti	11			
		1.5.3 Příklady grafu dosažitelnosti s vlastnostmi	11			
	1.6	Graf pokrytí	11			
		1.6.1 Sestrojení grafu	12			
		1.6.2 Různé výsledky grafu pokrytí	12			
		1.6.3 Upravená verze vlastností	14			
	1.7	Příklady sítí	14			
		v				
2	Edi		14			
	2.1	Systémové požadavky	14			
	2.2	Rozložení editoru	14			
		2.2.1 Postranní panel	14			
		2.2.2 Hlavní plocha editoru	15			
		2.2.3 Panel nástrojů editoru	15			
		2.2.4 Tabulka ohodnocení	15			
		2.2.5 Výsledky analýzy	15			
		2.2.6 Ovládání	15			
		2.2.7 Tisk sítě	15			
		2.2.8 Klávesové zkratky	16			
3	Pou	žité technologie	16			
J	3.1	nodejs				
	3.2	Typescript				
	3.3	Electron				
	3.4	Javascriptová Knihovna Data driven documents (D3)				
	3.5	Scalable Vector Graphics (SVG)				
	5.5	bearable vector Graphies (5 v G)	10			
4	Stav	ba programu	17			
	4.1	Třída 1	17			
	4.2	Třída 2	17			
	4.3	Třída 3	17			
	4.4	Třída 4	17			
5	Obs	ah přiloženého CD/DVD	17			
Se	Seznam zkratek					

Literatura	20
Rejstřík	21

Seznam obrázků

1	sit	0
4	Postranní panel	4
2	Rozložení editoru	5

Seznam tabulek

Seznam vět

Seznam zdrojových kódů

TODO: Smazat todo: command

1 Petriho sítě

Táto kapitola byla inspirovaná a čerpala informace z knihy Understanding petri nets[1]

1.1 Základní definice

Petriho síte jsou matematickým nástrojem pro modelování a simulaci paralelních procesů a jejich sychronizaci. Jsou tvořené místy, přechody a hranami které jsou vždy propojením jednoho místa s jedním přechodem.

$$N = \langle P, T, A, M_0 \rangle$$

- N je Petriho sítí
- \bullet P je konečná množina míst
- T je konečná množina přechodů
- A je konečná množina hran $A \subseteq ((P \times T) \cup (T \times P)) \times \mathbb{N}_0$ kde číslo symbolizuje násobek kolik značek hrana "přesune"
- $M_0: P \to \mathbb{N}_0$ je počáteční ohodnocení sítě (zkráceně ohodnocení) míst kde pro každé místo $p \in P$ existuje počet jeho značek $m \in M_0$

Pro odkazovaní na jednotlivé členy prvků z množiny hran budeme používat notaci P(a) pro odkázání na místo v hraně $a \in A$, T(a) pro odkázání na přechod a AM(a) pro odkaz na násobek.

Každý přechod t může mít 'přiřazený' libovolný počet hran, kde každá hrana a je propojením s některým z míst $p \in P$.

Hrany přechodu t můžeme rozlišit na hrany směrující do přechodu

$$^{\rightarrow}t = \{ a \in A | a \in (P \times T \times \mathbb{N}_0) \land t = T(a) \}$$

a hrany směřující z přechodu (do místa)

$$t^{\rightarrow} = \{a \in A | a \in (T \times P \times \mathbb{N}_0) \land t = T(a)\}$$

dohromady pak všechny hrany přechodu t jsou spojením těchto dvou množin

$$ArcesOfTransition(t, A) = (^{\rightarrow}t \cup t^{\rightarrow}) \subset A$$

Aktuální stav petriho sítě neboli ohodnocení M je funkce přiřazující každému místu $p \in P$ petriho sítě počet značek

$$M(p) \in \mathbb{N}_0$$

počáteční ohodnocení petriho sítě se značí M_0 .

Pro dané ohodnocení M je přechod $t \in T$ označený jako povolený pokud všechny hrany směřující do přechodu $\to t$ splňují svou podmínku tzn. hrana splňuje svoji podmínku pokud místo ze kterého vychází má vyšší nebo stejné ohodnocení (v daném M) než je násobek hrany AM

$$IsEnabled(P, t, A, M) = (\forall a \in {}^{\rightarrow}t)M(P(a)) \ge AM(a)$$

Pak si můžeme ještě definovat množinu všech povolených přechodů pro zadané ohodnocení

$$EnabledTransitions(P, T, A, M) = \{t \in T | IsEnabled(P, t, A, M) \}$$

Pokud je přechod t v ohodnocení M Petriho sítě **povolen**, znamená to že může dojít k aktivování tohoto přechodu čímž dojde ke změně aktuálního ohodnocení z M do ohodnocení M' tak, že pro každé místo $p \in P$ a každou hranu $A_{pt} \subset ArcesOfTransition(t, A)$ spojující p s t že nové ohonocení v místě M'(p) je sumou násobků hran $\sum_{a \in A_{nt}} AM(a)$ a původního hodnocení M(p)

$$FireTransition(P, t, A, M) = function M'$$

Výsledné ohodnocení M' je pak pro každé místo p definováno

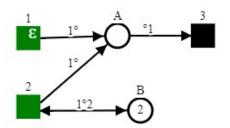
$$M'(p) = M(p) + \sum_{a \in \{a_{tp} \in ArcesOfTransition(t,A) \mid P(a_{tp}) = p\}} AM(a)$$

Tuto změnu můžeme značit $M \to^t M'$

Ohodnocení M' je označené jako **dosažitelné**^{1} z ohodnocení M pokud existuje sekvence přechodů taková, že jejich postupným aktivováním z ohodnocení M vznikne ohodnocení M'. Ohdonocení M' je dostupné z ohodnocení M pak značíme $M \to^* M'$.

1.2 Vizuální zobrazení sítě

Pro Petriho síť existuje nejenom matematické zobrazení ale i v praxi více využívané grafické zobrazení. V grafickém zobrazení kolečka symbolizují místa petriho sítě a číslo v kolečku udává počet značek. Přechody jsou symbolizované čtverci. V editoru je čtverec zelený pokud je přechod povolený. Pokud má v sobě čtverec symbol ϵ , znamená to že je přechod určený pro komunikaci sítě s okolním prostředím. Na editor nemá žádný vliv jestli je přechod označený jako ϵ a tak tedy toto označení je jen pro jednoduší orientaci v síti. Kolečka i čtverce mají pak nad sebou značení konkrétního místa/přechodu které symbolizují. Nakonec samotné hrany jsou symbolizované šipkamy které jsou popsané násobkem kolik hrana "přesune" značek. Popis hran je symbolizován dvěmi čísly oddělenými kolečkem. Číslo před kolečkem značí hodnotu hrany směrující z přechodu do místa, číslo za kolečkem značí hodnotu hrany směrující z místa do přechodu.

Obrázek 1: Příklad zobrazení jednoduché sítě

Na obrázku 1 můžeme vidět grafické vyobrazení jednoduché sítě s dvěmi místy, třemi přechody a čtyřmi hranami. Již na první pohled si můžeme všimnou že pro jednoduší rozlišení míst a přechodů jsou přechody značené čísli a místa písmeny. Tuto sít vyobrazenou na obrázku 1 bychom mohli matematickým zápisem zapsat jako sít $N = \langle P, T, A, M_0 \rangle$ kde

$$P = \{a, b\} T = \{1, 2, 3\} A = \{\langle 1, a, 1 \rangle, \langle 2, a, 1 \rangle, \langle 2, b, 1 \rangle, \langle b, 2, 2 \rangle, \langle a, 3, 1 \rangle\} M_0(a) = 0; M_0(b) = 2$$

V matematickém zápise sítě budeme místa značit malými písmeny (oproti editoru) abychom předešli případným nedorozuměním.

1.3 Zkrácený zápis ohodnocení sítě

Abychom předešli zdlouhavému psaní každého případu ohodnocovací funkce (např. $M(a)=0; M(c)=2;\cdots)$, zavedeme si kratší zápis. Nejdříve seřadíme všechny místa podle jejich značení jako by šlo o číselnou soustavu (s písmeny místo čísel) neboli $a,b,c,\cdots,z,aa,ab,ac,\cdots$. Pak si z těchto míst uděláme uspořádanou ntici jejich ohodnocení $\langle M(a),M(b),M(c),\cdots\rangle$. Tuto n-tici pak budeme používat jako kratší zápis ohodnocovací funkce:

$$M = \langle M(a), M(b), M(c), \cdots \rangle$$

Například pro M'(a)=3; M'(b)=0; M'(c)=5 by krátký zápis vypadal $M'=\langle 3,0,5\rangle$

1.4 Využití Petriho sítí

Petriho sítě se používají k analýze a modelování paralelních a distribuovaných systému, databázových systémů atd. a to ať už pro analýzu při vývoji softwaru a nebo pro popis vnitřní struktury již hotového proprietárního softwaru umožnující lepší porozumění uživateli.

1.5 Graf dosažitelnosti

Graf dosažitelnosti je jeden z nejzákladnějších nástrojů pro analýzu Petriho sítí. Obsahuje vždy počáteční ohodnocení a všechny ohodnocení které jsou dostupné z počátečního ohodnocení, takovéto ohodnocení budeme nazývat dosažitelné ohodnocení ^{2}. Vrcholy grafu jsou jednotlivá ohodnocení a hrany grafu jsou značené přechody které jsou aktivované aby z počátečního ohodnocení vzniklo cílové.

1.5.1 Definice

$$RG = \{M, \langle M, t, M' \rangle\}$$

- RG je Graf dosažitelnosti
- \bullet M je Vrchol grafu který je zároveň konkrétní ohodnocení petriho sítě
- $\langle M, t, M' \rangle$ je Hrana grafu která je změnou z hodnocení M přechodem t ze kterého vzniká M'

1.5.2 Vlastnosti odvoditelné z Grafu dosažitelnosti

Z grafu dosažitelnosti Petriho sítě jsou odvoditelné tyto vlastnosti:

Petriho síť **skončí**^{3} za předpokladu že graf je konečný a zároveň neobsahuje žádné cykly. Neboli Petriho sít vždy po nějakém počtu kroků dojde do stavu kdy žádný přechod není povolený.

TODO: reversible

Petriho síť je **bez mrtvého bodu**^{4} pokud z každého vrcholu grafu vede alespoň jedna hrana. Petriho sít má v každém ohodnocení povolený alespoň jeden přechod.

Petriho síť je **slabě živá**^{5} pokud pro každý přechod existuje v grafu hrana označená tímto přechodem. Pro každý přechod Petriho sítě můžeme najít sekvenci přechodů (i prázdnou) takovou že z počatečního ohodnocení dojdeme do ohodnocení které povoluje daný přechod.

Petriho síť je **živá**^{6} pokud je její graf silně souvislý. Stejně jako **slabě živá** s tím rozdílem že musí splňovat vlastnost ze všech dosažitelných ohodnocení a ne jen z počatečního ohodnocení ale ze všech dosažitelných ohodnocení Petriho sítě.

1.5.3 Příklady grafu dosažitelnosti s vlastnostmi

1.6 Graf pokrytí

Hlavní nevýhodou grafu dosažitelnosti je že může být nekonečný a tudíž je nemožné ho zkonstruovat celý. Můžeme velice jednoduše navrhnout a sestrojit triviální Petriho síť u které by konstrukce jejího grafu dosažitelnosti nikdy neskončila.

TODO: obrázek petriho síť kde je jedne place a jedna transition a hrana z transition do place

Proto existuje rozšířená verze grafu dosažitelnosti která může obsahovat tzv. ω ohodnocení které mimo celých čísel přiřadí alespoň jednomu místu i hodnotu ω symbolizující že místo může nabívat nekonečně vysokého počtu značek. Petriho síť se nemůže nacházet v ω ohodnocení, toto ohodnocení je pouze pro vytvoření abstrakce v grafu pokrytí.

Protože hodnotu ω bereme jako nekonečno pak od ní můžeme odečíst nebo přičíst libovolně velké číslo a hodnota se nezmění.

$$\cdots = \omega - 2 = \omega - 1 = \omega = \omega + 1 = \omega + 2 = \cdots$$

Ohodnocení M značíme jako že je ostře menší < než ohodnocení M' pokud pro každé místo p platí $M(p) \leq M'(p)$ a alespoň pro jedno místo p platí M(p) < M'(p).

$$M < M' = ((\forall p \in P)M(p) \le M'(p)) \land (\exists p \in P)M(p) < M'(p)$$

1.6.1 Sestrojení grafu

Sestrojování grafu probíhá postupně přidáváním hran. Nejdříve se přidá počáteční ohodnocení jako kořen grafu. Následně se z grafu vybírají náhodně nevypočítané povolené přechody a pokud vedou do místa které ještě v grafu není tak se přidá a pokud je ostře menší než ohodnocení ze kterého je dosažitelné tak se přidají ω hodnoty na místa ve kterých má více značek. Algoritmus končí výpočet až jsou všechny povolené přechody pro všechny vrcholy v grafu vypočítané.

Sestrojení grafu pokrytí pseudokód MakeCoverabilityGraph1

Pokud sestrojený graf pokrytí neobsahuje žádné ω ohodnocení, pak je graf totožný s grafem dosažitelnosti. Pokud graf pokrytí obsahuje ω ohodnocení, zanamená to že graf dosažitelnosti by byl nekonečný a tudíž by nebylo možné ho zkonstruovat celý a nešli by na něm zjišťovat některé nebo všechy vlastnosti. Proto si vystačíme s algoritmem na vytváření grafu pokrytí.

1.6.2 Různé výsledky grafu pokrytí

Při konstrukci grafu pokrytí záleží v jakém pořadí se hrany přidávají a výsledný graf může mít různý počet vrcholů a hran v závislosti na pořadí přidávání hran. V našem algoritmu využíváme funkce RandomElement která vybere náhodný prvek množiny. Pokud bychom chtěli sestrojit minimální graf pokrytí, museli bychom nahradit funkci RandomElement nějakou nedeterministickou funkcí která by vždy vybrala přechody právě v takovém pořadí aby došlo k sestrojení minimálního grafu.

TODO: Příklad obrázek

Algorithm 1 MakeCoverabilityGraph

```
1: function MakeCoverabilityGraph(\langle P, T, A, M_0 \rangle)
 2:
         \langle V, E, v_0 \rangle := \langle \{M_0\}, \emptyset, M_0 \rangle
         WorkSet := \emptyset
 3:
 4:
         for all t \in EnabledTransitions(P, T, A, M_0) do
 5:
             WorkSet := WorkSet \cup \{\langle M_0, t \rangle\}
         end for
 6:
         while WorkSet \neq \emptyset do
 7:
             \langle M, t \rangle := RandomElement(WorkSet)
 8:
             WorkSet := WorkSet \setminus \{\langle M, t \rangle\}
 9:
             M' := FireTransition(P, t, A, M)
10:
             for all \{M'' \mid M'' \in V \land (M'' \to^* M \lor M'' = M) \land M'' < M'\} do
11:
12:
                 for all p \in P do
13:
                      mp := M(p)
                      if M''(p) < M'(p) then
14:
                          M'(p) := \omega
15:
                      end if
16:
                 end for
17:
             end for
18:
             if M' \notin V then
19:
                 V := V \cup \{M'\}
20:
                 for all t \in EnabledTransitions(P, T, A, M') do
21:
                      WorkSet := WorkSet \cup \{\langle M', t \rangle\}
22:
                 end for
23:
             end if
24:
             E := E \cup \{\langle M, t, M' \rangle\}
25:
         end while
26:
         return \langle V, E, v_0 \rangle
27:
28: end function
```

1.6.3 Upravená verze vlastností

Oproti grafu dosažitelnosti náš graf pokrytí tak jak jsme ho sestrojili pomocí algoritmu MakeCoverabilityGraph1 nemusí obsahovat všechny výsledky přechodů které mohou nastat a to znamená že v některých případech některé vlastnosti Petriho sítě nejsme schopni určit, protože nám chbí informace o těchto chybějícíh hranách grafu pokrytí. Problém je částečně způsobený tím jak máme definovanou hodnotu ω a pokud nějaké místo p je ohodnoceno ω pak už není možné aby z vrcholu s tímto ohodnocením vedla hrana do vrcholu kde místo p nebude mít hodnotu ω . TODO: ukázka sítě T->P->T + graf a chybějící hrana

1.7 Příklady sítí

TODO: sít + analýza v programu

2 Editor

2.1 Systémové požadavky

• Operační systém: Windows 10 (starší verze windows netestovány)

• Ovládání: klávesnice+myš

2.2 Rozložení editoru

Editor je rozložený na několik částí. Všechny tyto části jsou písmeny označené v Obrázku 2 Rozložení editoru.Každá část editoru je popsaná ve své vlastní sekci.

2.2.1 Postranní panel

TODO: opravit

Postraní panel obsahuje tlačítka pro práci se záložkami a samotné záložky. Pod kategorií **File** jsou tlačítka:

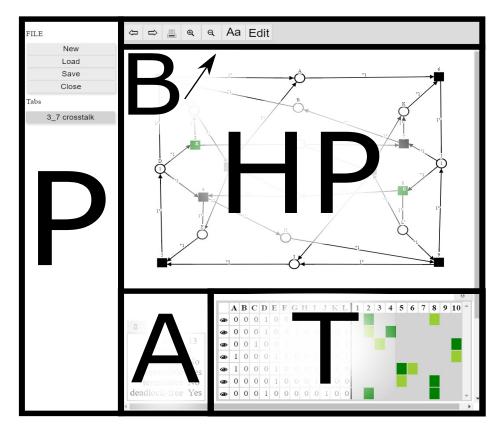
New Vytvoří novou prázdnou záložku
Load Otevře dialog pro načtení uložené sítě
Save Uloží vybranou sít. Pokud byla sít již uložena nebo načtena dialog nabídne uživateli na výběr dvě možnosti. Možnost yes uloží a přepíše původní soubor. Možnost Select file otevře dialog a uživatel vybere vlastní místo uložoní.

Close Zavře aktuálně otevřenou záložku

New
Load
Save
Close
Tabs

Net
net01
net02
Unnamed Net

Obrázek 4: Postranní panel

Obrázek 2: Rozložení editoru

označení	název části editoru	sekce
P	Postranní panel	2.2.1
HP	Hlavní plocha editoru	2.2.2
В	Panel nástrojů editoru	2.2.3
Т	Tabulka ohodnocení	2.2.4
A	Výsledky analýzy	2.2.5

- 2.2.2 Hlavní plocha editoru
- 2.2.3 Panel nástrojů editoru
- 2.2.4 Tabulka ohodnocení
- 2.2.5 Výsledky analýzy
- 2.2.6 Ovládání
- 2.2.7 Tisk sítě

TODO: obrázek jak vytisknotu do PDF

2.2.8 Klávesové zkratky

3 Použité technologie

3.1 nodejs

Aplikace je psaná za pomoci opensourcové technologie nodeJS, která umožňuje využívat jazyk JavaScript pro psaní serverových aplikací. Cílem platformy nodeJS je vytvořit ekosystém pro jednoduší vývoj webových stránek a aplikací kde stačí pro vyrvaření funkcionality pouze jeden programovací jazyk.

3.2 Typescript

Typescript je opensource programovací jazyk od společnosti Microsoft který je nadstavbou nad jazykem JavaScript. Jelikož je Typescript nadstavbou nad programovacím jazykem JavaScript tak je jakýkoliv validní kód v JavaScriptu automaticky validním kódem v Typescriptu. Typecript se kompiluje do JavaScriptu a proto po stránce funkcionality nenabízí nic navíc avšak po stránce vývoje nabízí možnost statické typové kontroly se kterou je spjaté fungování našeptávačů v dnešních textových editorech a také nabízí možnost kompilace do starších verzí JavaScript se simulací funkcionality novejších verzí JavaScriptu. TODO: příklady kódu?

3.3 Electron

Electron je opensource framework pro vytváření desktopových aplikací pomocí webových technologií JavaScript, HTML a CSS. Využívá NodeJS

3.4 Javascriptová Knihovna Data driven documents (D3)

TODO: příklady kódu?

3.5 Scalable Vector Graphics (SVG)

TODO: příklady kódu?

4 Stavba programu

- 4.1 Třída 1
- 4.2 Třída 2
- 4.3 Třída 3
- 4.4 Třída 4

5 Obsah přiloženého CD/DVD

Na samotném konci textu práce je uveden stručný popis obsahu přiloženého CD/DVD, tj. jeho závazné adresářové struktury, důležitých souborů apod.

bin/

Instalátor Instalator programu, popř. program Program, spustitelné přímo z CD/DVD. / Kompletní adresářová struktura webové aplikace Webovka (v ZIP archivu) pro zkopírování na webový server. Adresář obsahuje i všechny runtime knihovny a další soubory potřebné pro bezproblémový běh instalátoru a programu z CD/DVD / pro bezproblémový provoz webové aplikace na webovém serveru.

doc/

Text práce ve formátu PDF, vytvořený s použitím závazného stylu KI PřF UP v Olomouci pro závěrečné práce, včetně všech příloh, a všechny soubory potřebné pro bezproblémové vygenerování PDF dokumentu textu (v ZIP archivu), tj. zdrojový text textu, vložené obrázky, apod.

src/

Kompletní zdrojové texty programu Program / webové aplikace Webovka se všemi potřebnými (příp. převzatými) zdrojovými texty, knihovnami a dalšími soubory potřebnými pro bezproblémové vytvoření spustitelných verzí programu / adresářové struktury pro zkopírování na webový server.

readme.txt

Instrukce pro instalaci a spuštění programu Program, včetně všech požadavků pro jeho bezproblémový provoz. / Instrukce pro nasazení webové aplikace Webovka na webový server, včetně všech požadavků pro její bezproblémový provoz, a webová adresa, na které je aplikace nasazena pro účel testování při tvorbě posudků práce a pro účel obhajoby práce.

Navíc CD/DVD obsahuje:

data/

Ukázková a testovací data použitá v práci a pro potřeby testování práce při tvorbě posudků a obhajoby práce.

install/

Instalátory aplikací, runtime knihoven a jiných souborů potřebných pro provoz programu Program / webové aplikace Webovka, které nejsou standardní součástí operačního systému určeného pro běh programu / provoz webové aplikace.

literature/

Vybrané položky bibliografie, příp. jiná užitečná literatura vztahující se k práci.

U veškerých cizích převzatých materiálů obsažených na CD/DVD jejich zahrnutí dovolují podmínky pro jejich šíření nebo přiložený souhlas držitele copyrightu. Pro všechny použité (a citované) materiály, u kterých toto není splněno a nejsou tak obsaženy na CD/DVD, je uveden jejich zdroj (např. webová adresa) v bibliografii nebo textu práce nebo v souboru readme.txt.

Literatura

[1] REISIG, Wolfgang. Understanding petri nets: modeling techniques, analysis methods, case studies. Berlin: Springer, 2013. ISBN 978-3-642-33277-7.

Rejstřík

```
dosažitelné ohodnocení, 9, 11 síť živá, 11 síť bez mrtvého bodu, 11 síť skončí, 11 síť slabě živá, 11
```